

Галина Севостьянова

зав. інформаційно-бібліографічним відділом Луганської ОДБ для дітей

Інформаційна культура користувачів Луганської обласної бібліотеки для дітей (за наслідками моніторингу)

Останнім часом ми все частіше зустрічаємося з функціональною безграмотністю, відсутністю елементарних навичок культури читання у користувачів бібліотеки різних вікових категорій, починаючи з учнів початкових класів (що цілком виправдано) до організаторів дитячого читання: учителів, вихователів, завучів, які не можуть сформулювати свій запит, самостійно знайти інформацію, працювати з текстом. Це, на жаль, типове явище для користувачів більшості бібліотек. Таким чином, виховання інформаційної культури стає пріоритетним у формуванні читача.

Вивчення рівня культури читання в різних аспектах є традиційним в Луганській обласній бібліотеці для дітей. Аналізування довідкової роботи двічі на рік, дні суцільного обліку попиту, анкетування «Мистецтво бути читачем» дають можливість об'єктивно оцінювати ситуацію щодо стану інформаційної культури користувачів бібліотеки та вживати заходів щодо її оптимізації. Разом з тим ми розуміємо, що локальність вивчення не дає змоги отримати загальну та об'єктивну картину бібліотечно-бібліографічної грамотності школярів. Поштовхом до розробки програми моніторингу став аналіз експрес-анкети «Знайомі незнайомці» у рамках Дня бібліографії «Книги, які читали всі» (грудень 2006 р.). Перед проведенням заходу читачам бібліотеки — учням 5–6 класів було запропоновано відповісти на 5 дуже нескладних, на наш погляд, запитань, вибрати джерело одержання інформації: дивився, слухав, читав. Результати отримали приголомшуючі: «Вінні Пуха» вигадала А. Барто, А. Ліндгрєн, С. Михалков, у кращому випадку Б. Заходер, тому що діти книжку не читали, вони дивились мультфільм. Не відповіли діти й на запитання, що ще написала А. Ліндгрєн, окрім «Пєппі Довгапанчоха». Багато з опитаних дивилися по телебаченню «Тома Соєра», але не могли згадати, що це написав Марк Твен. Шєрлок Холмс, за відповідями дітей, — «артист», «лікар», «клоун» та ін., незважаючи на те, що саме в ті дні демонструвався фільм за творами А. Конан-Дойля.

З метою отримання об'єктивної інформації моніторинг проводився протягом I–II кварталів 2007 року серед різних вікових категорій з використанням комплексу форм і методів вивчення. Він включав анкетування організатори дитячого читання (ОДЧ) «Інформаційна культура», опитування учнів 6–9 класів «Інформаційний пошук» та спостереження під час задоволення бібліографічних запитів користувачів у читальному залі.

Анкета для організаторів дитячого читання (вчителів, бібліотекарів шкіл і дитячих бібліотек) передбачала відповіді на такі питання: Як ви оцінюєте рівень загальної культури: а) учнів; б) вчителів; в) бібліотекарів? Що, на ваш погляд, означає «Інформаційна культура»? Як ви оцінюєте рівень інформаційної культури: а) учнів; б) вчителів; в) бібліотекарів? Що, по-вашому, необхідно зробити для зміни даної ситуації? 50 респондентів із Луганська, Рєвеньок, Лисичанська, Рубіжного та інших міст області визнали низький рівень загальної культури учнів 6–9 класів: за їх думкою 78% дітей не відповідають середньому рівню культури. Рівень загальної культури викладачів, за оцінкою їх колег та бібліотекарів (за п'ятибальною системою), такий: «5» — 18%; «4» — 64%; «3» — 18%, що майже співпадає з самооцінкою бібліотекарів: «5» — 18%; «4» — 66%; «3» — 16%. Цікаві факти змін у психології бібліотечних працівників — занижена самооцінка, яка спостєрігалася декілька років тому, притаманна лише незначній частині шкільних бібліотекарів сьогодні. Більшість вважають себе на рівні з вчителями, а у питаннях інформаційної культури — значно вище. Аналіз відповідей дав такі результати: учні: «1» — 8%, «2» — 32%, «3» — 60%; вчителі: «2» — 4% (молодь і пенсіонери), «3» — 46%. Лише половина викладачів, з точки зору респондентів, мають середній і високий рівень інформаційної грамотності. Серед бібліотекарів 70% визнали його високим, інші — середнім.

Опитування «Інформаційний пошук» дозволило побачити вплив бібліотеки на школярів та їх самооцінку. 60 учнів 6–9 класів (20 — в бібліотеці, 40 — в школі) розповіли, що лише 50% з них користуються послугами бібліотек (шкільної, ОДБ, ОЮБ), з них 30% звертаються по допомогу до бібліотекаря; 33% віддають перевагу самостійному пошуку та користуються інформацією, що отримують від друзів; інші взагалі пошук не ведуть. Серед джерел пошуку інформації 53% респондентів назвали Інтернет (читачі ОДБ — 30%, інші — 83%). Жоден з опитаних не назвав ДБА бібліотеки як інформаційно-пошукову систему, більша частина дітей не знала, що це. 53,3% учнів відповіли, що їх не знайомили з правилами інформаційного пошуку, 10% — розповіли друзі, 5% — опанували самостійно. Лише чверть опитаних відповіли, що саме бібліотекар допоміг їм у цьому. Як же оцінили себе діти в якості користувачів інформації? Найвище оцінили вони своє вміння

користуватися енциклопедіями, словниками та довідниками. 81% учнів 6–9 класів вважають свій рівень знань цієї частини ДБА достатнім. Лише четверта частина з них визнала, що має необхідні навички користування каталогами, 26,6% вважають, що ці навички низькі, інші не мають уяви про бібліографічну частину ДБА. Таким чином, практично половина респондентів не володіє обов'язковим мінімумом бібліотечно-бібліографічних знань. Іншою була самооцінка рівня навичок користування глобальною мережею: 66,6% дітей визнали свої знання пошукових серверів добрими. При цьому третя частина (31,6%) вважає, що їм зовсім не потрібна бібліографічна грамотність («Навіщо? Я і так все добре знаю», «З мене достатньо того, що я знаю» та ін.). Надію дає те, що 68,3% дітей (більшість з яких користуються Інтернетом) розуміють, що інформаційна культура необхідна: «Щоб швидко знайти інформацію», «Для отримання нових знань», «Для підвищення особистої культури та ерудиції» тощо.

Через те, що метод опитування вносить деякий суб'єктивізм у процес вивчення, використовувався також метод спостереження під час чергування бібліографів у Довідковому дитячому бюро ОДБ (читальний зал для учнів 6–9 кл.). Результати його фіксувалися в листку-обліку з 21.IV по 13.V.2007 р. У них відображалися кількість користувачів, їхній вік, мета запиту, рівень бібліографічної грамотності, вид наданої допомоги, використання інформаційно-пошукових систем та оцінка результатів. Усього було зареєстровано 50 звернень до працівників ІБВ, за результатами аналізу яких категорії користувачів розподілилися так: 6 кл. — 10%; 7–9 кл. — 36%; 10–11 кл. — 22%; студентів — 2%; ОДЧ — 30%, половина з яких батьки учнів 6–9 кл., що виконували завдання за своїх дітей. Саме цій категорії найскладніше задовольнити інформаційний запит, тому що вони не можуть конкретно його сформулювати та, як правило, не володіють навичками роботи з текстом. У 94% мета запиту викликана діловим читанням: шкільними завданнями, роботою, самоосвітою (МАН та курси підвищення кваліфікації). Лише троє дівчаток мали особистісний мотив під час пошуку літератури (шукали твори П. Коельо та Х. Мураками), тільки у цих учениць 9–10 кл. виявився високий рівень інформаційної культури та бібліографічної грамотності — вони володіють навичками користування усіма частинами ДБА, Інтернетом, орієнтуються в інформаційному просторі бібліотеки. 37 осіб різних категорій користувачів (79%) мають середній рівень бібліографічної грамотності; п'ята частина (20%) — низький рівень загальної та інформаційної культури, вони не мають навичок роботи з книгою взагалі, не кажучи вже про самостійний пошук інформації. Їм притаманне негативне відношення до читання та бібліотеки: «Чому я повинна шукати інформацію?» «Вам же за це гроші платять», «Я сюди не читати прийшла, у мене часу не вистачає», «А вам що важко відповісти», «Мені тільки відксерити» та ін. Усім респондентам надавалася бібліографічна допомога у вигляді довідок (8%), консультацій (72%), спільного інформаційного пошуку (14%), тренінгу (6%). Форма допомоги визначалася рівнем бібліографічної компетенції користувача, при цьому були задіяні всі частини інформаційно-пошукових систем, у тому числі електронний каталог, Інтернет, бібліографічні посібники.

У результаті проведеної роботи 24% читачів навчилися самостійно працювати з ДБА, стільки ж знаходять інформацію за допомогою бібліотекаря, 60% користувачів вільно орієнтуються в довідково-бібліографічному апараті, енциклопедичних та довідкових виданнях. Разом з цим, 40%, як і раніше, недостатньо орієнтуються в інформаційному просторі, мають низький рівень загальної та бібліографічної культури. Отже, моніторинг показав зниження в цілому загальної та інформаційної культури, скорочення кількості особистісної мотивації під час вибору літератури всіх категорій користувачів. При наявності навичок користування глобальною мережею (від 53% до 83%) значна частина школярів не має уявлення про бібліотечно-бібліографічну грамотність. А той факт, коли більше 50% учнів стверджують, що їм взагалі ніхто не пояснював правил пошуку інформації, на наш погляд, знімає дискусійність питання про необхідність системи бібліотечних занять, у тому числі і за межами бібліотеки. Яскравий тому приклад — урок на тему «Види бібліографії. Інформаційний пошук», проведений у 9-х класах СШ № 20 та ліцеї іноземних мов, який викликав захоплення та інтерес до різноманітних бібліографічних посібників, бібліодайджестів серії «Українська наука у світовій науці» (НБУ для дітей), бібліографічних словників «Писатели нашего детства», каталогів книг та періодики, газети «Книжное обозрение», журналу «Книжковий клуб» тощо.

Безумовно, що вирішити питання системи виховання інформаційної культури можливо лише за умови зацікавленості держави, перш за все, Міністерства освіти і науки України. Більшість вчителів і бібліотекарів вбачають вихід з кризи за умови включення в навчально-тематичний план школи занять з ББЗ. Тільки так інформаційна культура стане обов'язковою та невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Зрозуміло, що теоретичні знання, які не закріплені практичними, ніколи не

стануть сталими навичками культури читання. Тому, як ніколи раніше, зростає роль індивідуальної роботи з формування бібліотечно-бібліографічної грамотності. Тренінги «Сам собі бібліограф», «КИНО: як интересно найти ответ», конкурси юних нишпорок, Тиждень культури читання «Таємниці країни Бібліографія» допоможуть закріпити знання, які діти отримали на заняттях з ББЗ.

За результатами моніторингу планується створення школи юних бібліографів «Бібліончик», буде активізовано роботу з підготовки домінантів «Сам собі бібліограф» обласної книги читацьких рекордів, в перспективі передбачається система виховання інформаційної культури ОДЧ за категоріями: бібліотекарі, вчителі та інші. Найголовніше — перебороти психологічний бар'єр та зрозуміти, що бібліографія — це цікаво! Каталог?! Це так просто!